

Relikt významné regionální komunikace u Janovic

Až přibližně do čtvrtiny 18. století byla v českých zemích síť mezisídelních pozemních dopravních spojů ustálená. Vytvářela se postupně se zahušťováním sídelních lokalit a dokončena byla v období vrcholné kolonizace kolem konce 13. století, kdy byly osídleny i hospodářsky nejméně výhodné polohy Čech a Moravy. V průběhu dalších staletí již vznikaly pouze cesty víceméně lokálního charakteru s vazbou na hospodářský vývoj jednotlivých sídelních lokalit. Přesněji například na rozšiřování polností dané obce, na těžbu dřeva, na vznik panských dvorů, vodních mlýnů atp.

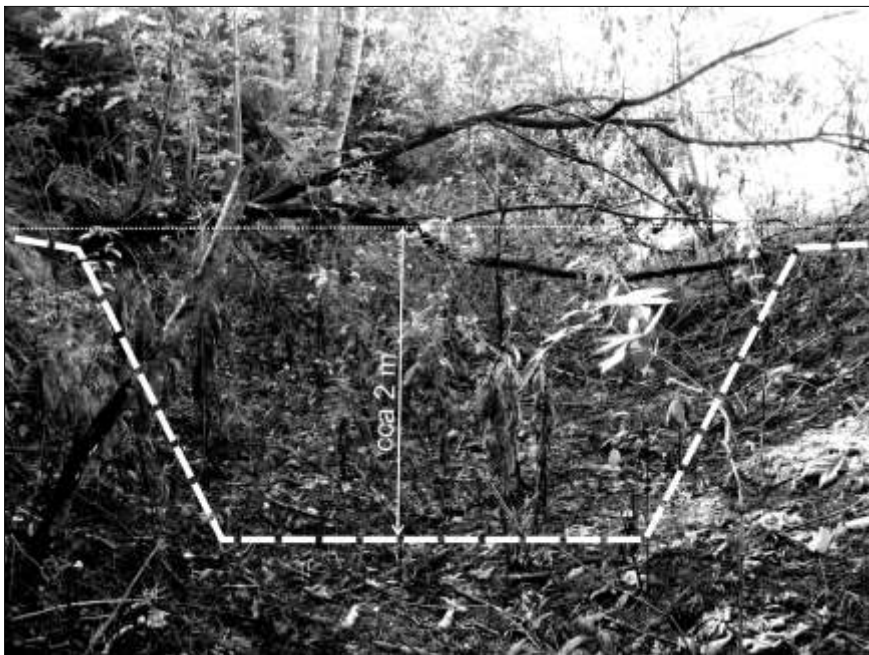
I když se o tom přímo písemné prameny nezmiňují, docházelo pravděpodobně k drobným změnám v dopravní síti asi již od středověku. Především jejím rozvojem v souvislosti s významnějšími městy, nebo z důvodů, že určité úseky nezpevněných cest se staly obtížně průchozími. Zásadní zásahy do formování dopravní sítě přinesla až relativně pozdní stavba zpevněných silnic. Roku 1727 bylo započato se stavbou silnice z Vídně na Brno a Olomouc, roku 1739 pak na Znojmo, Moravské Budějovice, Jihlavu a Prahu. Od poloviny 18. století pak obecně nastal pozvolný nárůst ve výstavbě silnic vrcholící v celém 19. století a doznívající až v polovině století dvacátého, kdy ho nahradila výstavba komunikací dálničního charakteru.

Specifikem výstavby silnic se stala skutečnost, že v mnoha případech byly opouštěny bývalé dálkové trasy nezpevněných cest po dopravně výhodných („suchých“) terénech. Bylo to dáno tím, že dálkové silniční spoje,¹ kromě císařských silnic, vznikaly patrně z různých důvodů financování výstavby většinou postupně jako spoje mezi sousedními osadami a teprve postupným propojováním těchto kratších úseků se vytvářely silnice charakterizovatelné jako dálkové. Mapa 2. vojenského mapování z první poloviny 19. století zobrazuje kolem Polné již značné množství silnic či zpevněných cest,² ale mnohé úseky dnes hlavních silničních tahů byly ještě v té době nedokončeny a jsou zachyceny jako pouhé cesty. Chybí kupříkladu silnice od Zá-

¹ Za dálkový silniční spoj je v tomto případě považován spoj kupříkladu mezi městy, jež byla dříve centry panství. V případě Polné například spojení s Měřínem, Přibyslaví atd.

² Charakteristické pro tyto komunikace je zobrazení alejí kolem nich.

borné do údolí před Stájí, od Polné na Kamennou nebo od Polné na Dolní Věžnici. Polná v té době také neměla žádné silniční spojení se Žďárem nad Sázavou a používala v tomto směru dokončenou silnici k Lipině, kde se za ní napojila na silnici Žďár-Jihlava, dotaženou v té době až do Velkého Beranova. Využívání této silniční trasy od Polné na Žďár dokládá na 2. vojenském mapování nápis „nach Saar“ (na Žďár) umístěný na silnici u Dobroutova.

Obr. 1 Torzo opuštěného úvozu v blízkosti Janovic

Výše zmíněné dálkové cesty (trasy)³ po dopravně výhodných suchých terénech měly před vznikem silniční sítě značný dopravní i hospodářský význam a v současnosti jsou objektem zájmu i badatelské obce.⁴ Až na zanedbatelné drobné zmínky o těchto dopravních liniích nehovoří žádný písemný historický pramen a jediným důkazem o jejich

³ Slovem trasa je někdy vyjádřen dopravní prostor šířkou převyšující šířku prosté cesty.

⁴ V jižních Čechách jsou to především F. Kubů a J. Zavřel, kteří zkoumají stará spojení z Čech do Bavorska, střední Čechy zpracovávají P. Bolina a T. Klimek a na Moravě se věnují této tématice D. Adam, P. Bolina a D. Cendelín. Kromě nich vznikají desítky samostatných studií i jiných badatelů.

přítomnosti jsou především jejich stopy v terénu. Zpravidla jako opuštěné úvozy nebo jejich soustavy. V některých případech tyto soustavy na jediném místě obsahují i desítky paralelních úvozů.⁵

Obr. 2 Vyobrazení lesíka poblíž janovického reliktu v rámci 2. vojenského mapování

Jedním z desítek reliktů zaniklého dopravního pohybu na Polensku je torzo opuštěného úvozu 900 m VJV od středu Janovic. Jde přibližně o dvacet metrů dlouhý hluboký úvoz na okraji malého lesíku, viz **obr. 1**.⁶ Z ukončení na obou jeho okrajích a ze sklonu terénu je zřejmé, že musel být původně mnohem delší, takže byl z větší části zavezen včetně celé cesty. Letecké snímkování z padesátých let 20. století⁷ zde ještě zachytilo celou cestu až k okraji lesa a patrná je i v lese na úpatí Arnoleckých hor, kde prochází několika dodnes existujícími úvozy. Dále cesta překročila dnešní silnici Stáj – Rudolec, vystoupala až těsně pod kótu Sádek (698 m n.m), kde se napojila na prostor dnešní silnice, vedoucí od Stáje k horským osadám Chroustov a Kyjov na hřebeni Arnoleckých hor. Lesík, u kterého se janovický relikt nachází, byl asi v minulosti součástí širšího dopravního

⁵ Na významné trase z Olomouce do Čech bylo zaznamenáno na jednom místě i čtyřicet úvozů viz D. Cendelín, P. Bolina, D. Adam: *Jevíčko na cestě z Prahy do Olomouce v období raného středověku*, Jevíčko 2010, s. 55, 60.

⁶ WGS 49°28'33"N, 15°47'44"E.

⁷ Portál kontaminovaných míst České republiky, dostupné online z: <kontaminace.cenia.cz>. Cit. 2. 11. 2015.

Obr. 3 Zanikající větev trasy, směřující přímo do prostoru lesíku, na vyobrazení stabilního katastru.

prostoru, protože je zachycen již na 2. vojenském mapování z první poloviny 19. století, viz **obr. 2**. Potvrzuje to i mapa stabilního katastru z dvacátých let 19. století, kde je zachycena i další, zanikající větev trasy, směřující přímo do prostoru lesíku, viz **obr. 3**. Velmi pravděpodobně se ještě před dobou mapování stabilního katastru dopravně využíval i prostor mezi těmito dvěma větvemi trasy, především za situace přehánění větších stád dobytka. V těchto případech by bylo soustředění zvířat do úzkého prostoru nějakého úvozu jistě problémem. Dnes neexistující původní oblouk trasy východně od lesíku s janovickým reliktem zapříčinilo obcházení prameniště dnes zaniklého potůčku, dobře znázorněného ale na mapě stabilního katastru.

Relikt historické trasy u Janovic je pro oblast Polenska přes svou zdánlivou drobnost a srovnatelnost s jinými úvozmi dosti významný. Trasa, kterou reprezentuje, spojovala Polnou a okolí se značným množstvím sídel na jihovýchodě kolem řeky Oslavy a, co je v tomto případě hlavní, po mimořádně dobrém dopravním terénu návrší Arnoleckých hor. Terénu vhodném především pro přesuny dobytka na trhy, což představovalo v minulosti velmi důležitý prvek tehdejších obchodních aktivit. O významu Polné na přesunech dobytka je již zmínka v naší odborné literatuře.⁸ Dobytčí pohyb však nebyl výlučný, sklony terénu umožňovaly i vozovou dopravu, jak naznačují zbytky úvozů voznicového typu na západním svahu Arnoleckých hor. Naznačený dopravní prostor byl ve středověku a raném novověku před vznikem moderních silnic výhodný, mimo jiné, také pro **přímé** spojení Polenska se sousední skupinou panství na východě, jakými bylo Křižanovsko, Svratecko, reprezentované hlavně krajem kolem hradu Pernštejna, a vzdálené Tišnovsko. Výhodnost pozemní komunikace po Arnoleckých horách byla dána především faktem, že vzdálenost zhruba **třiceti** kilometrů od Polné přes dnešní Zábornou, Janovice, Chroustov, Kyjov, Netín až k řece Oslavě bylo možno překonat bez jediného přechodu vodoteče, a to velmi přímočaře. Oslava se nejvýhodněji překonávala v Mostišti pod románským kostelem sv. Marka a sousedním středověkým hradem. Hrad vystavěl rod s erbem křídla (Tasovci) již kolem poloviny 13. století, samotné Mostiště však ještě dříve patřilo tišnovskému klášteru.⁹ Spojení Mostiště s relativně

⁸ R. Vermouzek: *Trasa dobytčí cesty z Hustopečí do Polné*, Jižní Morava, roč. 29, sv. 32, 1993, s. 105–115.

⁹ M. Plaček: *Ilustrovaná encyklopedie moravských hradů, hrádků a tvrzí*, Praha 2001, s. 410.

vzdáleným klášterem, spolu se jménem sídelní lokality zdůrazňující přechod řeky, naznačuje nutný pohyb ve výše naznačeném směru. Přechodem Oslavy v Mostišti se věnovala i jiná práce autora.¹⁰ Průzkum reliktní trasy po Arnoleckých horách je zatím neúplný a čeká na další zkoumání. Kromě západního okraje hřebene byl realizován na východním okraji pouze u osady Dědkov, kde cca 800 m severně od ní byla na okraji lesa zachycena menší soustava opuštěných úvozů, z větší části překrytá sousedním polem.¹¹ Její přibližné směřování ZSZ-VJV by naznačovalo směr z návrší na nedaleký Netín. S možným výstupem na Arnolecké hory by mohla souviset i poměrně výrazná soustava opuštěných úvozů 1,7 km JV od Dědkova v lese zvaném Pod Černochovem, vedoucí k zaniklému brodu (dnes hráz zaniklého rybníka) přes jednu ze zdrojnic blízkovského potoka.¹²

Relikt významné pozemní dopravní trasy u Janovic patří k historii kraje a je pravděpodobné, že později i zanikne. Jako už dříve zanikla jeho větší část na katastru této obce. Zbývají však další relikty přímo v prostoru Arnoleckých hor, které by stály za průzkum a následně jejich zaznamenání. A závěrem je třeba ještě upozornit, že na vzniku mohutného komunikačního žlebu vedle silnice na konci Záborné se podílel dopravní pohyb nejen od Měřína a Stáje, ale také, a pravděpodobně ve velké míře, i dopravní pohyb od Arnoleckých hor, viz **obr. 4**.

Obr. 4 Mohutný komunikační žleb vedle silnice na konci Záborné

¹⁰ D. Cendelín: *Velké Meziříčí, Půdorys města jako historická informace o starých komunikacích i jako náznak vývoje kolonizace*, Západní Morava, roč. IV, 2002, s. 3–14.

¹¹ WGS 49°25'22"N, 15°54'35"E.

¹² WGS 49°25'22"N, 15°54'35"E.

Klusáčkové z Hrbova a jejich Y-DNA

V roce 2003 mi Polensko¹ uveřejnilo článek, ve kterém jsem uváděl informace, v té době mi známé, o počátku rodu **Klusáčků** na Polensku a Přibyslavsku. Byly to informace čerpané z edice Berní ruly z roku 1654,² matričních záznamů získaných při mé osobní návštěvě Moravského zemského archivu a statistických údajů sestavených z telefonních seznamů.

Od té doby se pro genealogické badatele změnilo neuvěřitelně mnoho. Přístup k matrikám prostřednictvím internetu změnil radikálně možnosti naší práce. Dříve pracné luštění záznamů na papíře a jejich opisování či v lepším případě kopírování opět na papír nahradila možnost prohlížení snímků v počítači. Zvětšením snímků se daří odhalit i složité záludnosti rukopisu tehdejších pisatelů. Statistika Ministerstva vnitra a z nich vycházející internetové aplikace³ umožňují zjistit průběžně počty žijících příslušníků jednotlivých rodů až do úrovně obcí s rozšířenou působností.

Zcela zásadním způsobem genealogické bádání změnila možnost zjištění DNA v chromozomu Y, který mají pouze muži a dědí se z otce na syna.

Každá buňka lidského těla obsahuje přes 2 m dlouhý řetězec deoxyribonukleové kyseliny, označované jako DNA (z anglického *deoxyribonucleic acid*). DNA řídí a udržuje při životě celý organismus vydáváním pokynů buňce pro vytváření základních molekul bílkovin. Je uložena v jádře buňky o průměru pět tisícín milimetru. Seskupuje se do mikroskopicky pozorovatelných útvarů, označovaných jako chromozomy. Lidé mají 46 chromozomů, přičemž 23 jich získáme od matky a 23 od otce. Jenom jeden z nich určuje pohlaví, a to je chromozom Y, který je vnášen spermií otce do vajíčka matky. Analýzou DNA chromozomu Y, který je nositelem informace o tom, že se rodičům narodí syn, lze teoreticky identifikovat všechny mužské potomky jediného praprapra... dědečka v daleké minulosti. Tento

¹ Klusáček, Jiří: *Rod Klusáčků v minulosti a dnes*. Polensko, roč. XII., číslo 3, s. 18–21.

² Matějek, František: *Berní rula. Svazek 10, kraj Čáslavský I*. Praha 1953.

³ Jakými jsou například webové portály <<http://www.kdejsme.cz>> nebo <<http://www.nasejmena.cz/nj/cetnost.php>>.

chromozom Y předávaný z otce na syna je vždy identický po mnoho generací.

Rozborem DNA chromozomu Y se získá tzv. Y genetický profil, jinak řečeno haplotyp. Všichni muži, kteří svými kořeny sahají k jednomu společnému předkovi, mají tento haplotyp shodný nebo odlišný pouze v malých detailech. Každý haplotyp lze zařadit do určité haploskupiny.

Jsou dvě metody, jakými se haploskupina určuje. První je označovaná jako STR (z anglického *Short Tandem Repeat*). Na určitých místech (jinak řečeno lokusech) DNA, které se označují např. jako DYS marker (*DNA Y-chromosome Segment*), se zjišťuje, jaký je počet opakování a umístění 4 základních složek DNA, tzv. nukleotidů DNA (označovaných písmeny A, G, C, T). Například 11ti násobné opakování sekvence TCTA na místě markeru DYS391 se označuje – reportuje jako DYS391=11. Haplotyp je potom tabulka s nejméně 9, ale i 12, 17, 43, 67 (i více) markery, s přiřazeným počtem opakování STR. Tato sada číselných hodnot charakterizuje příslušnou rodovou linii. Po zadání těchto hodnot do tzv. predictorů⁴ zjistíme, do které haploskupiny naše Y-DNA patří.

Druhou možností, jak určit haplotyp, je identifikace SNP markeru (*Single Nucleotide Polymorphism*), což jsou odchylky (mutace) individuálních nukleotidů v sekvenci DNA. Změny takových míst probíhají velmi pomalu, a umožňují tak spočítat přibližně, za jak dlouho k takové mutaci dojde. Umožňují tak mapování historie člověka a sestavení jeho genetického stromu. Označení SNP markeru se skládá z písmena a čísla. Písmeno představuje laboratoř nebo výzkumný tým, který daný marker objevil. Číslo je pak pořadí objevu v rámci příslušného týmu.

Již několik let v Česku probíhá výzkum, zaměřený na mužskou část populace, jehož cílem je zjistit, zda existuje vztah mezi příjmením a informacemi obsaženými na chromozomu Y, který dědí od otců synové. Od prvního zápisu příjmení do matriky, někdy v minulosti, bylo zahájeno předávání příjmení úřední cestou až do současnosti. Od tohoto okamžiku započalo i předávání genetické informace prvního společného předka na dnes žijící současníky. Vznikalo více rodových

⁴ Přístupné online z webových stránek, např.

<<http://www.hprg.com/hapest5/hapest5a/hapest5.htm?order=num>>
nebo <<http://www.hprg.com/hapest5/hapest5b/hapest5.htm>>.

větví, které se postupně díky stěhování regionálně rozdělily, a povědomí o společné příbuznosti se vytratilo.

Muži, kteří mají stejné příjmení, mohou být navzájem příbuzní, aniž by to dnes tušili. Dokázat to lze porovnáním Y chromozomu u nositelů společného příjmení. Povinnost příjmení mít a způsob jeho předávání, byly formalizovány až patentem císaře Josefa II. z roku 1786. Příjmení či tzv. příjmi existovalo samozřejmě i dříve, ale neměli ho všichni a nebylo stabilní. Velmi často se jméno získávalo po statku. Nový příchozí do vsi přišel se svým jménem, ale to se postupně vytratilo, protože ostatní obyvatelé, starousedlíci, začali nového souseda označovat jménem předchozího nebo i historického majitele gruntu. Lze tedy proto někdy i zjistit, že nositelé dvou různých jmen mají shodný haplotyp a že někdy v minulosti se jedno ze jmen změnilo. Některé rodiny však udržovaly historickou tradici a jméno si udržely po dlouhá staletí. Dovídáme se to například i z nedávno publikovaných pamětí rodu Flesarů.⁵

Zdá se, že podobně na svém rodovém jménu lpěla i velká část **Klusáčků**. Možnost dlouhodobé práce s matrikami a analýza Y-DNA u některých dobrovolníků prokázala příbuznost **Klusáčků** i zajímavé momenty jejich historie. Zatím nejvíce probádaný a zdokumentovaný je klan **Klusáčků** z Hrbova.

V roce 2003 jsem znal pouze **Jakuba Klusáčka**, který hospodařil na gruntu v Hrbově, dnes č. p. 30. Urbář z roku 1636, ke kterému jsem se dopracoval až v nedávané době, však dokládá, že v Hrbově v tomto roce žil **Martin Klusáček**. To je zatím první doložený nositel tohoto rodového jména v této vsi. Z urbáře vyplývá, že po něm hospodařil již zmíněný **Jakub** a jeho následníkem na tomto gruntu byl jeho syn **Jiřík Klusáček**. Ten se oženil roku 1669 a jeho děti se rodily v letech 1670 až 1679.

V Hrbově však hospodařila i jiná rodina **Klusáčků**. Založil jí **Vít Klusáček**, když v roce 1664 koupil hrbovský mlýn, dnes č. p. 1. Nemá sice matrikou doložené datum narození, ale dochoval se zápis o jeho úmrtí, resp. pohřbu, ke dni 14. září 1720. V něm je uvedeno, že se dožil 80 let. Z toho by plynulo datum narození v roce 1640. První zápis v nejstarší polenské matrice pokřtěných je ze dne 5. února 1640 a druhý

⁵ Flesar, Václav: *Kořeny věků. Kronika rodu Flesarů psaná v letech 1423 až 1923*. Jimramov 2015.

z 23. února 1640. Je tedy možné, že se **Vít** narodil počátkem roku 1640, je-li uvedený věk při úmrtí správný.

Vít Klusáček (často však v matrikách uváděný pouze jako **Mlynář**) se oženil asi v roce 1664 a jeho děti se rodily v letech 1665 až 1674. I **Jiřík Klusáček** z gruntu č. p. 30 se narodil asi počátkem roku 1640 nebo před tímto rokem, takže se mi nejdříve zdálo, že jsou to bratři, kteří se narodili před založením matrik.

Tato úvaha ale, s velkou pravděpodobností, není správná. **Vít** začal hospodařit samostatně na vlastním gruntu již v roce 1664, který sám kupuje a plně splácí. **Jiřík** přebírá grunt od otce **Jakuba** až v roce 1686. To již **Vít** hospodaří 22 let, tedy po dobu téměř jedné generace, na vlastním gruntu. A navíc na gruntu (mlýnu) podstatně hodnotnějším, než byl grunt „**Klusáčkovský**“. Není pravděpodobné, že jeden z bratrů odchází z domu a je schopen si koupit nové hospodářství za 250 kop gr. a druhý čeká mnoho let, než může sám hospodařit a přebírá grunt v ceně pouhých 100 kop gr. Je tedy téměř jisté, že **Vít** asi nebyl bratrem **Jiříka** a synem **Jakuba**.

Časové údaje nevyklučují druhou hypotézu, že **Vít** je synem **Martina**, tedy bratrem **Jakuba**. **Martin** je v roce 1636 hospodářem na „**Klusáčkovském**“ gruntu v Hrbově. Z toho můžeme odvodit přibližný rok jeho narození. Bylo-li to roku 1595, bylo mu v roce 1636 asi 41 let. Syn **Jakub** se narodil kolem roku 1620, tehdy bylo **Martinovi** 25 let. **Vít** se narodil asi v roce 1640, jen 4 roky po doložené existenci **Martina** a v jeho věku 45 let. To jsou všechno reálná a navazující data. **Martin** mohl být hospodářem na dnešním č. p. 30 dvacet let, asi od roku 1630 do roku 1650. Předal-li grunt **Jakubovi** v roce 1650, bylo mu asi 55 let. V tomto roce mohl zemřít, ale mohl si též užívat další roky na výměnku.

Ještě v březnu 2015 jsem ve své publikaci o hrbovském mlýnu⁶ napsal, že není zřejmě možné, aby starší bratr **Jakub** zdědil po otci **Martinovi** grunt v ceně 100 kop gr. a jeho mladší bratr **Vít** hotové peníze ve výši možná až 250 kop. A že z této úvahy vyplývá, že ani tato varianta není správná a že není přímá příbuznost mezi **Martinem**, **Jakubem** a **Jiříkem** na straně jedné a **Vítem** na straně druhé, byť je spojuje stejné rodové jméno.

Mýlil jsem se a tento omyl odhalila analýza Y-DNA. Až po vydání knihy jsem našel ve svém archivu podklady od posledního žijícího

⁶ Klusáček, Jiří: *Mlýn v Hrbově a jeho obyvatelé*. Praha 2015.

mužského potomka **Klusáčků**, mlynářů z Hrbova. Je jím pan **Josef Klusáček**, narozený v roce 1947, nikoliv však v Hrbově, ale v Dobroníně, přesněji řečeno v bývalém Šicendorfu. Jeho prapradědeček **Josef Klusáček** (narozený roku 1806 v Osové Bítýšce) koupil v roce 1852 mlýn v Šicendorfu a přestěhoval se tam z Hrbova se svou manželkou **Marií** rozenou **Růžičkovou**, dvojnásobnou vdovou, nejdříve **Frejovou** a posléze **Strnadovou**. Přestěhovali se v tom momentu, kdy v Hrbově začal hospodařit **Antonín Strnad**, syn **Marie Strnadové** roz. **Růžičkové** z druhého manželství.

Z linií potomků **Klusáčků** z Hrbova č. p. 30, prokazatelně doloženými matričními zápisy, máme tři výsledky, které je přiřazují do haplotypu I2a (přesněji xI2a1). Tyto haplotypy jsou identické s haplotypem pana **Josefa** z Dobronína, a je tedy jednoznačně jisté, že **Klusáčkové** z obou usedlostí, tedy gruntu č. p. 30 i mlýna č. p. 1 mají

Autor s Josefem Klusáčkem z Dobronína v tzv. „Chudém mlýně“

společného předka. Nevíme však zatím, jak se jmenoval. Snad to byl opravdu onen **Martin** nebo jiný předek o generaci starší.

Rodokmen **Klusáčků** z č. p. 30 však skrývá ještě jednu záhadu. U části potomků, doložených průkaznými matričními zápisy, se od určité doby objevuje haploskupina G2a. Proč? A co to znamená?

Abychom toto tajemství odkryli, musíme nahlédnout do jedné části jejich rozrodu.

V roce 1817 se v Hrbově č. p. 30 narodil **Jan Vavřinec Klusáček**. V roce 1844 se oženil s **Annou Urbanovou** a začal hospodařit na gruntu původně **Urbanů** č. p. 19, zatímco jeho starší bratr **František** (*1811) pokračoval v hospodaření na rodném gruntu č. p. 30.

Jan Vavřinec měl tři syny. Nejstarší **Jakub Klusáček** se narodil 6. července 1845 v Hrbově č. p. 19 a nejmladší **František Klusáček** dne 20. ledna 1850 též v Hrbově č. p. 19. Oba zůstali v Čechách, třetí bratr **Jan Klusáček**, narozený 26. srpna 1847, se zřejmě 5. března 1875 oženil ve Vídni, a ztratil se tak z polenských matrik. Narodilo se ještě nejméně pět dalších dětí, dvě zemřely a tři další dcery nejsou pro naši úvahu podstatné.

Potomci **Františka**, dnes žijící, mají haplotyp I2a. Četní potomci **Jakuba Klusáčka**, v rozrodu jasně identifikovatelní, mají haplotyp G2a.

Můžeme zvažovat dvě varianty. První, že **Jakub** není biologickým synem **Jana Vavřince**. Ta se však nezná pravděpodobná. Narodil se sice jako první syn, ale až 16 měsíců po sňatku rodičů a zatím nic nenavzděčuje tomu, že by otcem mohl být někdo jiný.

Pravděpodobnější se zdá varianta druhá. **Jakub** se oženil ve věku 39 let, dne 20. října 1884 v Polné, s **Anežkou (Agnes) Laškovou**. **Anežka** se narodila 13. ledna 1861 v Hrbově č. p. 18, a byla tak o 16 let mladší. Vdávala se jako 23letá. Jejím otcem byl **Jakub Laška** (†1895), který byl synem **Josefa Lašky** z Hrbova 17 a **Terezie Petrové** z Uttendorfu, maminkou **Kateřina Nováková**, dcera **Václava Nováka** z Hrbova č. p. 23 a **Kateřiny Petříkové** z Hrbova č. p. 28.

Jejich první syn **Antonín Klusáček** se narodil 24. května 1885 v Novém Ransku č. p. 71, kde **Jakub** vykonával funkci hajného. Lehce spočítáme, že se narodil 216 dní po sňatku, tedy asi v sedmém měsíci. Můžeme se domnívat, že v tomto případě biologickým otcem **Jakub** být nemusel. Prokázat nám to však umožňuje až analýza DNA z chromozomu Y. Protože dnes žijící potomci **Antonína** jsou nositeli Y-DNA haploskupiny G2a a ostatní **Klusáčci** z Hrbova patří do haploskupiny I2a, je prakticky jisté, že otcem **Antonína** nebyl **Jakub**, ale jiný, neznámý muž.

Jako další se narodila **Gabriela Klusáčková** dne 26. června 1887 v Ransku č. p. 71. **Gabriela** se vdala dne 28. srpna 1911 v Polné č. p. 132

H za **Jana Dočekala**, narozeného dne 21. dubna 1887 v Polné č. 132 H, a zemřela dne 27. září 1945 v Polné č. p. 138. Manželé měli děti, jejichž potomci žijí dodnes, ale to je již jiný příběh.

Druhý syn **Karel Klusáček** se narodil 15. února 1890 též v Ransku č. p. 71. I **Karel Klusáček** se oženil, dne 9. září 1918 v Kozlově č. p. 24⁷ (u Jihlavy), s **Kateřinou Michalovou**. V době sňatku byl **Karel** šikovatelem c. a k. 21. pěšího pluku. Nevěště bylo 23 let, narodila se 30. dubna 1895 ve Stríteži. Jejím otcem byl šafář v Kozlově **Václav Michal** a matkou byla **Kateřina Lašková**, dcera **Jakuba Lašky**. Svědky na svatbě byli **Vojtěch Laška**, rolník v Hrbově a Josef Žáza, řezník v Kozlově. Podle informací z rodiny byl **Karel** četníkem a zemřel v roce 1931. Jiné informace o něm nemáme. Pokud měl syny, což zatím nevíme, bylo by zajímavé zjistit jejich Y-DNA. Měla by již souhlasit s obvyklou DNA hrbovských **Klusáčků**. Informaci o jeho profesi četníka se však nepodařilo prokázat. *Kalendář československého četnictva pro rok 1922*⁸ uvádí **Karla Klusáčka** v seznamu vrchních strážmistrů. V Národním archivu je uložena osobní karta tohoto **Karla Klusáčka**,⁹ není však totožný s výše uvedeným **Karlem** narozeným roku 1890. Jiného **Karla Klusáčka** se v seznamu četníků nepodařilo najít.

Ale vraťme se ještě k rodině **Jakuba** a **Anežky**. Její osud byl složitý či přímo bolestivý. **Anežka** zemřela v domě svého bratra **Vojtěcha Lašky** (*1863) dne 25. června 1896 v Hrbově č. p. 17 ve věku pouhých 35 let. Snad tedy již v té době nežila s manželem. Když zemřela, bylo **Antonínovi** 11 let, **Gabriele** 9 let a **Karlovi** 7 let. Děti poté vyrůstaly v Hrbově v rodině **Dvořáků**. Proč se o děti nestaral otec **Jakub**, zatím nevíme. Nevíme také ani kde a kdy zemřel, snad mezi roky 1901 až 1909.

⁷ Přesněji v kostele Nejsvětější Trojice v obci Vysoké Studnice (Hochstudnitz); do farnosti Vysoké Studnice zřízené roku 1784 (děkanství Měřín) patřily: Bažantnice (osada obce Luka nad Jihlavou), Kozlov (Koslau), Rytířsko (Rittirsko) a Věžnice (Wěžnitz, Bahenné Věžnice).

⁸ *Kalendář československého četnictva pro rok 1922*. Kroměříž 1921.

⁹ Četník **Karel Klusáček** se narodil 24. října 1885 v Přibyslavi, oženil se 27. července 1920 s **Antoníí Světelskou** z Červené Řečice. Měli jednu dceru. Četníkem byl od roku 1919. Od roku 1921 sloužil v četnické stanici Panenský Týnec v hodnosti vrchního strážmistra, od roku 1923 jako její velitel. A to do roku 1937, kdy byl penzionován. Panenský Týnec leží v kraji Ústeckém, správním obvodem jsou Louny.

Poslední zpráva o jeho existenci je z roku 1901, kdy je uveden ve sčítacích operátech při sčítání lidu, kdy žil v Hrbově č. p. 55. Při sňatku **Antonína** v roce 1909 čteme v matrice, že je synem zemřelých rodičů. V té době tedy **Jakub** již nežil.

Záhadné se zdají i dva zápisy v matrice o výdeji jeho křestních listů (šest, sedm let před sňatkem) – první zápis ke dni 26. dubna 1877 s poznámkou snad "k výmazu" a druhý ze dne 1. června 1878 s poznámkou "k sňatku do Protivína u Písku". Další pátrání snad podkryje tajemství jeho života.

S těžkým životem v dětství se jak **Antonín Klusáček**, tak jako jeho sestra **Gabriela**, velmi dobře vyrovnali. **Antonín** dal život mnoha dětem, a je tak úspěšným zakladatelem rozvětveného klanu **Klusáčků**, původem z Hrbova a haplotypem G2a.

Identifikace nyní žijících mužů podle jednotlivých haploskupin, resp. podle jejich DNA v chromozomu Y, má pro genealogické pátrání zásadní význam. Poskytuje jednoznačný důkaz pro zařazení toho kterého předka do správného rozrodu. O tom hovořila i tato studie. Na závěr však můžeme nahlédnout hlouběji do minulosti, protože podle haplotypu lze určit přibližně dobu i místo, kde žil nejstarší společný předek té které haploskupiny. **Klusáčkové** z Hrbova přísluší do dvou haploskupin.

Nejstarší společný předek nositelů haploskupiny G žil již před poslední dobou ledovou, tedy před více než 25 000 lety, v oblasti Blízkého východu a Středního východu (též jihozápadní Asie). V průběhu této doby ledové, která skončila asi před 12 000 lety, se haploskupina rozštěpila na podskupiny G1 a G2. Nás zajímá podskupina G2, která se dále rozdělila na podskupiny G2a a G2b. Muži nesoucí znaky haploskupiny G2b se rozptýlili po území tzv. úrodného půlměsíce (od Iráku až do Egypta). Nositelé znaků G2a začali postupovat do Anatólie (Turecka) a na Kavkaz. Z těchto oblastí pak začala asi před 9 000 lety migrace do Evropy. Muži G2a patřili mezi neolitické zemědělce, kteří do Evropy přinesli i znalosti o domestikaci koz a ovcí. Před útoky, později přicházejících indoevropských kmenů, se uchýlovali do hor, kde se vyskytují ve větších počtech do dnes. Ledový muž Ötzi, jehož mumie byla nalezena v Alpách, žil asi před 5 300 lety a patřil mezi příslušníky haploskupiny G2a. Během expanze Římské říše se nositelé G2a rozptýlili po celém jejím území. Jejich frekvence je ale relativně nízká, nejvíce jsou zastoupeni v oblasti

Apenin v Itálii nebo na Sardinii, kolem 15 %. V Česku je jich asi 5 % z celkové populace. Nová linie **Klusáčků** založená **Antonínem** patří mezi nositele znaků tohoto haplotypu.¹⁰

Těž nejstarší společný předek mužů, nositelů znaků haploskupiny I žil již před začátkem poslední doby ledové, tedy před více než 25 000 lety. V průběhu doby ledové pak zřejmě přežívali nositelé tohoto haplotypu v oblasti Balkánu, v tzv. útočišti lidí v době ledové. Po oteplení a ústupu zalednění část z nich postupně expandovala přes dnešní Německo do Skandinávie, kde mají 40% podíl na celkové populaci. Jsou označeni jako I1. Nositelé znaků druhé podskupiny označené I2, resp. I2a, se ve velké míře vyskytují v oblasti bývalé Jugoslávie a na Sardinii. V Bosně mají 55% frekvenci výskytu, v Srbsku a Chorvatsku téměř 40%. Do této podskupiny lze zařadit i většinu **Klusáčků** z Hrbova. Celkově v Česku má asi 9 % mužské populace tento haplotyp. Podskupiny I2b jsou čtenější ve středním Německu a severozápadní Evropě. Podskupina I2c je rozšířena v Porýní. Haploskupina I je rozšířena především v Evropě a i v Česku má, pokud sečteme frekvenci všech podskupin, zastoupení vysoké (24 %).

Kontakt na autora: jiri@klusacek.cz

Blízký východ – úrodný půlměsíc.

Střední východ – společně světlá i tmavá plocha.

¹⁰ Klan **Klusáčků** z Ostrova nad Oslavou patří též do haploskupiny G2a, ale jejich konkrétní profil má jiné mutace, než mají **Klusáčkové** z Hrbova. Přesto lze říci, že v daleké minulosti mají společného nejstaršího společného předka.

Filip Plašil

Kuriózní památka na kněze-dentistu

V letech 1884–1891 sloužil na polenském děkanství jako kaplan František Vitek (*1858), rodák z Týniště nad Orlicí. Týž vedl i administraci zdejšího děkanství po smrti děkana Augustina Jelínka na jaře 1889. V roce 1912, po smrti Msgre. Josefa Šimka, se do Polné vrátil a až do své smrti dne 5. října 1942 vykonával funkci zdejšího děkana; od roku 1919 byl dlouhá léta sekretářem polenského vikariátu a poslední rok života vykonával zároveň i funkci vikáře.¹

¹ Bližší údaje o životě a působení Františka Vítka srov. Plašil, Filip: *Historie děkanského chrámu Nanebevzetí Panny Marie v Polné*. Nakladatelství Linda: Polná 2007, s. 73–74.

Kromě svého třicetiletého úspěšného působení na poli církevním se však Msgre. František Vítek zapsal do paměti místních obyvatel i svou zvláštní schopností, kterou rozvíjel ve volném čase – dovedl umně trhat nemocné zuby. Je nutné si uvědomit, že v období do dvacátých let 20. století nebylo zubní lékařství na venkově příliš rozšířeno (Polnou nevyjímaje),² a nadto – svou pomoc poskytoval duchovní nejspíš bezplatně.

Podle informací děkanovy praneteře vystudoval František Vítek teologii na přání své matky, avšak nikdy jej neopustil zájem o lékařství. Ve volném čase proto studoval odbornou lékařskou literaturu, které vlastnil větší množství. Samotné dentistické „úkony“ prý prováděl Msgre. Vítek přímo v kanceláři děkanství, kam mu jeho neteř Marie Šmídová, tehdejší hospodyně na děkanství, přinesla umývadlo s vodou a zavřela dveře. Za dveřmi pak čekala a poslouchala, co se bude dít, ale nikdy prý se neozval žádný křik; děkan Vítek již měl v trhání zubů jistě dlouholeté zkušenosti a potřebnou zručnost, a tak se dařilo provést zákrok celkem bezbolestně. Snad na památku svého snažení si polenský duchovní schovával vytržené zuby svých pacientů – Vítkova praneteř, která na polenském děkanství trávila prázdniny, uvedla, že u svého prastrýce viděla krabici od bot plnou zubů.³

Právě tuto svou shromažďovanou „zásobu“ využil děkan Vítek dosti kuriózním způsobem. Pravděpodobně na přelomu 30. a 40. let 20. století, nejspíše s pomocí některého řezbáře, vytvořil v dřevěné desce prohlubně ve tvaru kříže a jednotlivých písmen, které následně vyplnil lidskými zuby, posazenými kořeny vzhůru. Vznikl tak značně atypický „obraz“ s textem Božího požehnání.

Obraz je tvořen červeně natřenou dřevěnou deskou o rozměru 60 na 44 cm, která je zasazena do vyřezávaného rámu; v horní části rámu je umístěn dřevěný štítek se stylizovaným monogramem autora „FV“ (František Vítek). Vlastní text vyplněný zuby zní: „*S Bohem počni*

² První zmínky o zubním lékařství se v Polné objevují právě teprve v druhé půli dvacátých let, kdy též jako zubní lékař působil MUDr. Václav Michálek, jinak městský lékař. Srov. Rérych, Břetislav: *Polná. Průvodce po městě a okolí*. Klub českých turistů: Polná 1927, nestránkovaná příloha – inzerát. Ze stejného období – z let 1926 a 1927 – se zachovaly žádost příbyslavského dentisty Jana Hintenause a zpráva o usazení jiného dentisty Viléma Klause. Srov. Moravský zemský archiv v Brně – Státní okresní archiv Jihlava, Archiv města Polná, i. č. 1027, sig. V-14-4.

³ Soukromý archiv autora, korespondence s Ing. arch. Jelenou Zemánkovou z Hradce Králové, 24. 1. 2007 a 26. 1. 2007.

v každé době, podaří se dílo tobě.“ Text ve čtyřech řádcích je vprostřed rozdělen do dvou polí jednoduchým křížem. Je možné odhadnout, že na vyplnění kříže a písmen bylo využito na dvě stě zubů, ponejvíce stoliček. Zuby sázený text je po stranách zdoben i mělce rytým ornamentem.

Polenská kuriozita vzbudila jistou pozornost již v době svého vzniku, kdy krátkou zprávu o obraze ze zubů přinesly v listopadu 1941 Národní politika a Lidové noviny.⁴ Podle vzpomínek pamětníků visel obraz v kanceláři děkanství ještě dlouhá léta po smrti Františka Vítka. V současné době je obraz umístěn na půdě polenského děkanství.⁵

**František Vitek jako kaplan a jako děkan v Polné
(soukromý archiv Jeleny Zemánkové z Hradce Králové)**

⁴ Národní politika, roč. 59, č. 307, ranní vydání pro Prahu, 4. 11. 1941, s. 4, Lidové noviny, roč. 49, č. 569, ranní vydání, 7. 11. 1941, s. 3. Text příspěvku je shodný: „Obraz z lidských zubů. Návštěvníci děkanství v Polné jsou překvapení zajímavým obrazem, který znázorňuje „Boží požehnání“. Je upraven ze samých lidských zubů. Obraz zhotovil polenský děkan msgr. František Vitek, který, dokud se mu ještě netřásla ruka, tahával zuby.“

⁵ Za vyhledání obrazu a další ochotnou asistenci děkuji paní Martě Horské z Polné.

Kramářské a jarmareční písně z období tzv. Hilsneriády

(část IV.)

11.

(Bez názvu)

1.

Slyšte lidé pro výstrahu
tento smutný zpěv
co zažili židé strachu
pro křesťanskou krev
v městě blíže Moravy
krev se v žilách zastaví
že ji ani nevymačká
židák smradlavý.

2.

Podle lesa pospíchala
dívka stezičkou
by se doma potěšila
s dobrou matičkou.
Najednou v té chvíli
židé ji uchopili
zavlekli ji v husté mlázi
tam ji zavraždili.

3.

Žid se vrhl s nožem na ni
jako štvaný chrt
dívka vidí znenadání
jistou svoji smrt.
Ruce svoje pozvedla
žalostivě pohlédla
bránit se jim marné bylo
nic by nesvedla.

4.

Jeden držel holku vzadu
by se nehnula
druhý řízl ji pod bradu
krev se hrnula.
Tu krev černá babice
chytila do krabice
ani krůpěje krve
nezbylo více.

5.

Když matka doma svou dceru
marně čekala
šla na Velký pátek k městu
tam ji hledala
Kráčí kolem Březiny
blízko mrtvé dívčiny
ta ubohá již neslyší
kroky matčiny.

6.

Když pak matka svoji dceru
v městě hledala
četnická stráž při té cestě
po ní pátrala.
Našli dívku zabitou
mladým chvojím přikrytou
marně všude krev hledali
její prolitou.

7.

Mnoho lidí v ranní dobu
přišlo z okolí
by ubohou dívku k hrobu
vyprovodili.

Slavně ji pochovali
a na hrob věnce dali
a requiem kněží za ni
potom sloužili.

8.

Usnesli se radní páni
v Polné o cenu
že dají za vypátrání
vraha odměnu.
Nemyslili dobráci
že to byli židáci
krvelační netvorové
zpuští tuláci.

9.

Zatím dali do vězení
žida mladého
neboť vraždy podezření
padlo na něho.
Soudce ho však propustil
Tím se chyby dopustil
neb žid uplacením
sobě zajistil.

10.

Když zas jim podezření
z úst jiných lidí
skrze dívky zavraždění
padla na židy.
Hilsnera hned sebrali
a do Hory poslali
a celou věc ihned znovu
vyšetřovali.

11.

Počali se lidé v Polné
ihned jitřiti
že opovážili se židé
holky vražditi.
Tu jednoho večera
šli na židy za šera
vytloukli jim okna za to
sem tam některá.

12.

Na druhý den lamentaci
židé dělali
a hned dlouhou suplikaci
perem napsali,
poslali s ní Ludvíka
obratného řečníka.
Ten do Brodu na hejtmanství
honem utíká.

13.

Pan hejtman u kalamáře
louská zákony
žid vrazí do kanceláře
seká poklony.
Jdu k nim prosím o radu
potřebujem armádu
dělají nám v Polné lidi
pěknou parádu.

14.

Křesťanský lid moc se hněvá
že prý vraždíme.
Pán Bůh sám ví, kdo to dělá,
my to nevíme.
Do města nám vrazili
mnoho oken rozbili.
Byli by nás všechny židy
málem pobili.

15.

Když pan hejtman v Brodě slyšel
tuhle paniku
tu za chvíli hned sbor přišel
silnejch četníků.
Do Polné se vydali
aby židy hlídali
a před purkem Šilerovým
štafáž dělali.

16.

Tu hned hlavní rebelanty
za krk chytili
že dělali velké ranty
hned uvěznili.
A pak brzy po ránu
odvedli je za bránu
ani nemoh na té cestě
Franta na stranu.

17.

Byli by židáci rádi
vrahu pomohli
jeho druhé kamarády
chytit nemohli.
Svědčí na něj celý svět
protož snad co nevidět
bude za svůj čin hrdinský
v konopí smrdět.

12.

Starý Šmůle cítí špatné časy (Sólový výstup)

1.

Mocný na nebi Jehovo
zda opustils již nás
že zlé časy nyní sesíláš
na lid svůj zas a zas.
Ele já modlím se k tobě aj,
ó pohlédni přec na můj žal
o vaj o vaj aj vaj.

2.

Gojimů plémě nehodné
nás stíhá víc a víc
ó živobytí ukrutné
tajného nemá zůstat nic.
Co po staletí kryla báj
na světlo dere se již aj
o vaj o vaj aj vaj.

3.

Posvátný Talmud vaj aj vaj
nehodný gojim z ruk nám vzal
a z něho tlustý karabáč
splétá den ze dne na lid náš
a kamkoliv zřím, není kraj
goj proti nám by nereptal
o vaj o vaj aj vaj.

4.

Po dlouhé věky žili jsme
mezi nároky bez trudu
zlato pilně jsme sbírali
a studovali v Talmudu
a tehdy celý svět byl ráj
Israel všude byl jen pán
o vaj o vaj aj vaj.

5.

Gojimka-li neb gojimek
podřezaný se našel kdes
sotva kdos sobě povšimnul
však běda jinak je již dnes
nemlčí již gojim aj
o vaj o vaj aj vaj.

6.

Dnes sice ještě kde může
vždycky nám zlato pomůže
však co den tíže to jde dál
ach kolik Dreyfus, Hilsner stál
a dílo není hotovo
o vaj o vaj aj vaj.

13.

(Bez názvu)

1.

V Polné nad lesem Březinky
vznáší se tam duch bělounký,
v noci zalétá k matince,
by ve snu těšil její srdce.

2.

Ach má drahá máti milá,
krev nevinna pomstu volá,
všechny tyto nepravosti
budou trestem na věčnosti.

3.

Já nevinná mučednice,
vrahům jsem se vydala
bych na tom božském soudě
k jejich viny udala.

4.

Proč povstalo po vší zemi
tak veliké vzrušení?
Protože tato nepravost
teď už vezme skončení.

5.

Nermuť se, má maminko,
nad smrtí mou hroznou
já ji měla v této době
velmi líbeznou.

6.

Znala jste můj růženeček,
ten já jsem se modlila,
slyšte, v té své hrůzné době,
co jsem na něm spatřila.

7.

Na každém tom otčenáši
krásná růže rozvíjí
při mé každé bolné ráně
svou vůní mě ovijí.

8.

Tak že jsem necítila
při své smrti bolesti,
protože můj anděl strážný
hned mě vedl do radosti.

9.

Pročež se, ty milá máti,
duch pravdy ti zjevuje,
že se zas brzy shledáte
tam kde věčná radost je.

10.

Všechno tak muselo býti,
k tomu se ti zrodila,
aby před Beránkem Božím
palmu v ruce držela.

14.

(Bez názvu)

Šlo děvče z Polného, po svý tichý práci,
večerní hodinou, to pro krev nevinnou, přepadli je draci.

Draci je přepadli, tělo obnažili,
pro víru tyranskou, její krev panenskou, všecku vycedili.

Všecku vycedili, všecku pochytili,
pak za moc stříbrných, po krkavcích líných, po světě prodali.

Ve městě, vesnicích, po celém kraji
českým i moravským, proti těm bestiím lidé bouři mají.

Až toho nekrofila z Pekla vylovějí,
potom ho lidičky, na samý špalíčky, rozřezat musejí.

V Polny, v Březině, zůstávají draci,
maj křivý zobáky a krev vypijou taky, ti židovští ptáci.

Děvčata přepadaj, těla obnažujou,
krev jejich panenskou s chutí tou tyranskou do kapky vypijou.

15.

Vesničko má, pod Březinou

Štěstím, blahem a penězi, nám podroben byl lid,
a prvním pánem po Bohu byl v našich vískách žid.

Zbytečný byl pan učitel, veksle uměli psát,
a ve vejpalně mluvili, jak neučil pan farář znát.

Vesničko má, pod Březinou, tys naší kletbou jedinou,
jak v pohádce o tobě sním, až pohltní tě černý stín.

Když přišla Boží neděle a ve chrám spěchal lid,
tu největší dav sváteční šel otrhaný žid.

A hnedle byl to samý pán, z těch prostých sedláků
a selek zas paničky, to vše za pár šestáků.

Za každou branou zavedli špiclovskou stanici,
bez žida nemožno pít v hospodě sklenici.

A po všech hlavních ulicích, Machoule slyšet hlas,
v parku se po všech děvčatech svinský zrak jeho pás.

Jak mohlo se to přihodit, jak mohlo se dít,
že obrátil se zády Bůh na královský svůj lid.

Co krve teklo potoky, co padlo vojáků,
a tady co se o kapku zastává hlupáků.

Co mordů a švindlů již provedla justice,
proč pálí tady gojmu, to nediv se tak velice.